

En redegjørelse fra "Den midlertidige kirkeledelse"

102152

til landets prester, menighetsråd og menigheter.

Når vi har tatt på oss den ansvarsfulle oppgave å stå som den øverste ledelse for vår kirke i den nåværende situasjon, finner vi det nødvendig å gi en orientering om årsakene til bruddet mellom det nåværende statskirkestyre og kirken, målet for den kamp kirken har måttet føre, og de arbeidsoppgaver som foreligger.

I. Kirkens Kamp.

Reichskommissar Terboven tilsa sommeren 1940 kirken full frihet, på betingelse av at den avholdt sig fra politiske formuleringer. Og denne frihet beholdt kirken så lenge administrasjonsrådet fungerte. Men etter 25. september samme år blev dette forhold straks forandret. Det blev klart at de menn som de overtok makten hadde et syn på forholdet mellom stat og kirke som strider mot det syn som er uttrykt i vår kirkes bekjennelse og som vår statskirkeordning er basert på. (Vi henviser til utredningen i "Kirkens Orden" og "Kirkens Grunn".) Staten vilde ikke anerkjenne kirkens åndelige selvstendighet og frihet, men vilde herske over kirken og ha den som en tjener for sig.

I Kringkastingen opplevde vi således at stilling blev så uholdbar at den kirkelige konsulent måtte nedlegge sitt hverv, og de fleste forkynnere fant ikke lenger å kunne medvirke ved de religiøse utsendelser.

Vi nevner også hvor unådig det blev opptatt at biskopene påtalte hirdens brutale overfall på skolene, som Kirkedepartementet så på uten å ta skritt til å få overfallsmennene trukket til ansvar.

Prestenes taushetsplikt blev ophevet, i strid med den gamle almenkirkelige regel som både forplikter presten og sikrer hans rett til å tie med det som blir han betrodd i sjelesorg.

Autorisasjonen av Feylingelærebok er også et typisk eksempel. Her blir politikken ført inn i kristendomsundervisningen i barneskolen. Boken blev også autorisert på ulovlig vis, idet de lovbestemte konsulenter ikke blev rådspurt.

Et klart bevis på at staten vilde tvinge kirken til å ta standpunkt for en bestemt politikk, var den praksis som departementet fulgte i sine embedsutnevnelser, slik som det uttaler i en skrivelse at prestenes stilling til nyordningen skal avgjøre om de får embede i kirken eller ikke.

I samme retning går en skrivelse fra departementet som sier at hvor kirken og organisasjonene anerkjenner N.S. og nyordningen, skal det ikke bli lagt hindringer iveien for kristelig arbeid.

Kirkedepartementet vilde også tilta sig rett til å bestemme over forkynnelsen av Guds ord, idet det i en skrivelse gav direktiv om at prestene skulde forkynne det oppbyggelige og evighetsmessige i evangeliet og ikke berøre tidens aktuelle spørsmål.

I denne forbindelse må vi også nevne forordningen om ungdomstjenesten, en moralsk barneopdragelse uavhengig av hjemmet og kirken, i strid med de fleste foreldres overbevisning og kirkens og skolens lover.

Myndighetene gikk også til å anvende maktmidler overfor kirken og dens menn.

Biskopenes hyrdebrev av februar 1941 blev beslaglagt av politiet, som forbød prestene å lese det op for menighetene.

1ste februar i år anordnet departementet en politisk gudstjeneste i Domkirken i Trondheim og avsatte etterpå domprost Fjellbu fordi han samme dag til en annen tid avholdt en vanlig gudstjeneste for sin menighet, mens politiet med makt hindret menighetens folk fra å komme til sin egen kirke.

I anledning av disse og en lang rekke andre overgrep som ikke bare krenket kirkens rett og ordninger, men dens indre åndelige liv og samvittighetens frihet, utfattet nå kirkens menn en bekjennelse, "Kirkens Grunn." I denne uttales enkelt og klart kirkens gudgitte rett og frihet i forhold til den verdslige makt. Men da denne bekjennelse blev oplest i kirkene, blev de nevnte menn arrestert.

Allerede før dette skjedde, var samtlige biskoper blitt avsatt. Saken var nemlig den at hittil hadde kirken gjennom sine biskoper og prester nådd sig med å protestere i ord. Men da det nå tilfulde hadde vist sig at ord ingen virkning gjorde på myndighetene, måtte kirken gå til handling.

Derfor kom embedsnedleggelsen, først biskopenes d. 24. februar, senere prostenes og så prestenes fra påske og utover. Det var ikke noen enkelthandling fra statens side mot kirken (f. eks. Trondheimsaffæren) som var årsak til embedsnedleggelsen, men den prinsipielle motsætning mellom statens og kirkens syn som var blitt mer og mer klar. De to teologiske fakulteter uttalte i sin erklæring av 24. april d. å. at når staten övet slike overgrep og rettskrenkelser overfor kirken, var det brudd på vår statskirnelige forfatning. Det blev derfor nødvendig for kirken på sin side å løse sig fra forholdet til det nåværende statsstyre. Idet man samtidig med embedsnedleggelsen uttalte at man vilde fortsatte sin tjeneste, jærning i den utstrækning som en ikke-embedsmann kan det, vilde man markere at det ikke var streik eller sabotasje man tilbaktet.

Staten gikk ikke bare til inngrep i den kirkelige administrasjon, dens nevndvundne orden og lovmedholdelige rett, men i selve den kirkelige tjenestegjerning. Det blev utstedt taleforbud og forbud mot å bære preste-drakt og bruke prestitel. Til en rekke kirker blev det sendt folk som skulde kontrollere prestenes forkynnelser. Prester blev anmeldt for preken, og en rekke prester blev vilkårlig avsatt.

Da det som ovenfor nevnt er en betingelse for å få stilling i kirken at en vil gå inn for en politisk bevegelse, opstår av den grunn mangel på prester som kan fylle de ledige stillinger, tiltross for at det går en rekke unge menn som er fullt ferdige med sin presteutdannelse. For å bõte på denne mangel har myndighetene grepet til den utvei å utnevne og ordinere til prester loffolk som savner de vesentlige betingelser for prestestillingen. Et særlig sterkt inntrykk har det gjort at nye biskoper er utnevnt i strid med kirkelig lov og orden og ordinert i strid med Aiterboken som er gjeldende norsk lov. Vi kan heller ikke undlate å nevne den oprørende strenge internering av biskop Bergerav.

Det er ikke med glede kirken har måttet gå til det alvorlige skritt å bryte forbindelsen med staten. Men den måtte. Det var på samvittighetens bud og etter alvorlige overveielser at det skjedde. Kirken vilde ikke ha vært tro mot sin herre om den rolig hadde latt alt dette skje uten å handle.

2. Stillingen Idag.

Det kunde synes som om kirken har lidt nederlag. Kirken har nemlig ingen maktmidler og ønsker heller ikke å benytte slike. Men i virkeligheten har kirken vunnet en åndelig seier. For nettop i de dager, i og efter påske, da kirkens menn blev sendt og gjort til gjenstand for politiforhør, avsettelse, taleforbud, arrestasjon, formuesinndragning og trusler om deportasjon, ja dødsstraff, nettop da viste det sig at kirken ikke lot sig skremme, men fortsatte frimodig å forkynde Gud lov og evangelium og som statens samvittighet å påtale de overgrep som myndighetene hadde gjort mot kirken, skolen, foreldrene og barna, ja mot landets ordnede rettsvesen. Frivillig gikk den inn under de ofre og lidelser som den blev utsatt for. Frivillig oppgav den den lønn som dens tjenere før hadde mottatt gjennom staten fra de kirkelige fonds og de kirkelige eiendommer.

Kirkens seier var at den da prøven kom, virkelig adlød Gud mer enn mennesker.

Dette var kirkens indre og åndelige seier. Men også i det ytre var seieren stor. Vår kirke har 738 prester i embede. Av disse har over 90% nedlagt sine embeder, og flere kommer stadig til. Menighetsrådene har mannjevnt sluttet op om sine prester.

Myndighetene har gjort flere forsøk på å få forhandlinger igang. Vi på vår side har også meddelt departementet at vi nårsomhelst er villig til å opta forhandlinger, men bare på betingelse av at våre biskoper med Berggrav i spissen fører dem på kirkens vegne. Dette vårt krav er en konsekvens av vår erklæring om at de avsatte biskoper er kirkens rette biskoper.

3. Kampens Mål.

For det første: Målet er ikke av politisk art. Vi stiller oss lojalt overfor okkupasjonsmakten innenfor folkerettens ramme. Og når vi har måttet ta kampen op mot det nåværende statsstyres overgrep mot kirken og skolen og foreldrene og barna og rettssikkerheten og samvittighetsfriheten, så er denne kamp ikke politisk motivert.

For det annet: Målet er ikke av kirkepolitisk art. Visstnok er det noen som mener at vi nå bør ta fatt på en nyorganisering av vår kirke. Men tenker vi denne sak igjennem, blir vi klar over at det ikke er rådelig å ta fatt på dette spørsmål nettop nå. Mens kirken kjemper sin kamp på liv og død, er det nødvendig at vi står sammen som en mann, og derfor undgår spørsmål som vi nå vanskelig kan diskutere. Dermed vil vi ikke nekte at et slikt organisasjonsarbeide kan bli nødvendig også under denne vår kamp. Slik kan forholdene bli, at vi blir nødt til å bryte overtvert med hele vår gamle kirkeordning.

For det tredje: Målet er av åndelig art. Vi har ikke tatt op denne kamp for å sprengte statskirken, heller ikke for å oprette en fri folkekirke eller frikirke. Vi kjemper i det hele tatt ikke for en kirkeordning. Vi kjemper for kirken, for kirkens innerste vesen og dyreste rett, for dens gudgitte kall til å forkynde Guds ord og leve sitt egenartede liv midt i staten.

Vi kjemper denne kamp for at den kirke vi har, skal få gjøre den gjerning som er kirkens gjerning, nemlig å betjene menighetene med ord og sakrament. Derfor erklærte vi at biskoper og prester, enten de blev avsatt eller da nedla sitt embede, er våre rette biskoper og prester, som skal fortsette sin gjerning uansett deres endrede forhold til staten. Derfor ønsker vi heller ikke å bryte med noe mere i vår kirkes ordninger enn det som er absolutt nødvendig forat kirken skal kunne gjøre kirkens gjerning.

Kort kan vi si det så: Vi kjemper denne kamp for å kunne arbeide fritt og ubundet. Ubundet utad av statens urettmessige innryk og fritt innad med en god samvittighet overfor kirkens herre og hans hellige ord.

4. Våre Arbeidsoppgaver.

Hermed faller det nytt lys over vårt ansvar og våre oppgaver. Vi skal ikke gå og vente på sensasjonelle begivenheter i kirkestriden, heller ikke spille denne kritiske tid med planer om kirkens nyorganisering. Nei, vi skal arbeide, nytte den frihet til å arbeide som vår kamp har gitt oss. Vi skal arbeide i vår kirke. Og vi skal arbeide i de ordninger og institusjoner som vår kirke har. Vi ønsker i denne krisetid ikke å bryte med noe annet i vår kirke enn dens forhold til et statsstyre som ved sin holdning overfor kirken har gjort et brudd nødvendig.

Det var vel bare naturlig at det måtte gå noen tid efter embedsnedleggelsen før alt dette kirkens arbeide kom igang under de nye forhold. Men nå er tiden inne da vi i semlet flokk må ta fatt på kirkens hele arbeide:

- a.) Menighetsrådene fortsetter sin gjerning enten de blir avsatt eller ikke, idet de sørger for at alt det kirkelige arbeide i menigheten går sin gang. De står i forbindelse med sin rette prost og biskop. De prester som er medlem av menighetsrådet, fortsetter i rådet selv om de har nedlagt sitt embede eller er avsatt.
- b.) Prestene fortsetter sin gjerning i menigheten, selv om de har nedlagt eller er avsatt. Sålenge kirken ikke har fratatt dem den tjeneste de mottok ved ordinasjonen, har de rett til å bære prestens drakt og utføre alle de handlinger i kirken som en ikke-embedsmann kan utføre. De vender sig i alle tjenstlige anliggender til sine overordnede, de rette proster og biskoper.
- c.) Prostene fortsetter sin vanlige gjerning i forbindelse med sin rette biskop.
- d.) Bisshopene leder det kirkelige arbeide innen sitt bispedømme, idet de fremdeles har sitt bispekontor, utfører visitaser og ordinasjon og i det hele fortsetter sin vanlige gjerning. De har Kirkens fullmakt til å bære bispedrakt og bispetitel.
- e.) Når det nå også er opprettet en kirkeledelse som skal ta sig av spørsmål som angår den hele kirke, har vår kirke hele sitt arbeidsapparat igang.

Det står til oss om arbeidet skal bli gjort eller ikke. For hver enkelt av oss gjelder det nå at vi i tro til Gud og i troskap mot kirkens herre gjør den gjerning som han har betrodd oss.

La oss kjenne den beleilige tid til å arbeide mens det er dag. Vi står idag foran en åpent dør med veldige muligheter. Herren gi oss all ydmyghet, tro og lydighet nokk til å gå inn i de gjerninger som han har lagt ferdige forat vi skulde vandre i dem. (Ef. 2,10.)

Vi har sikkert alle kjent at vi i denne tid har været under Guds veldige hånd. Gidne den straffedom som nå går over vårt folk og over hele verden har vi hørt Guds tale. Men vi har fått oppleve at Gud er nådig også når han straffer.

Når vi nu ser tilbake på disse to år, opdager vi med hellig undren og tilbøielighet den lange rekke av velgjerninger som er øst ut over vår kirke og vårt folk. Herren har i sannhet satt foran oss en åpent dør; Folket søker til Guds hus som aldri før i vårt slektledd. Og samvittighetene er åpne for sannheten. Enhver våken predikant får glede sig over en ny lydhørhet for Guds ord. Og fra alle kanter i vårt vidstrakte land får vi melding om mange og store vekkelser, stilferdige, sunde og dyptgripende vekkelser. Gud har i nåde besøkt vårt folk. La oss takke Gud og be at han i nåde vil føre sitt verk frem til en landsomfattende vekkelser, så vårt folk kan gå ut av denne ildprøve som et nytt og lutret folk. Også de kretse av vårt folk som har stått fjernt fra kirke og kristendom, begynner å opdage kirken. De får respekt for kirken og begynner å se hen til den. Vi ser også her Guds finger og takker for hans nåde.

Vi hilser våre prester, menighetsråd og menigheter og takker for eders opriktige villighet til enhet og samhold i denne kritiske tid. Vi forestår at det særlig i de avsideliggende strøk med få og ofte forsinkede etterretninger har vært en alvorlig påkjønning.

I troen på vår himmelske Far våger vi å se fremtiden imøte frimodige og trygge, og vi sier med den gamle salmist: "Bare i håp til Gud er min sjel stille". (Salme 62,2.)

Oslo i juli 1942.

O. Hallesby. Henrik Hille. Ludvig Hope. Johs. Rygen.

J. Maroni. H. E. Wisløff.